

Opinnäytetyö (AMK)

Sosionomikoulutus

2024

Nea Laaksonen, Taika Mykkänen & Jenna Saarela

Opas monikulttuurisuuden tukemiseen varhaiskasvatuksessa

Opinnäytetyö (AMK) | Tiivistelmä

Turun ammattikorkeakoulu

Sosionomikoulutus

2024 | 35 sivua, yksi liitesivu

Nea Laaksonen, Taika Mykkänen & Jenna Saarela

Opas monikulttuurisuuden tukemiseen varhaiskasvatuksessa

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena oli luoda käytännönläheinen opas Raision kaupungin varhaiskasvattajille monikulttuurisuuden tukemiseksi. Oppaan tarkoituksena oli lisätä tietoisuutta monikulttuurisuuden merkityksestä ja tarjota konkreettisia työkaluja erityisesti kasvattajille, joilla ei ole aiempaa kokemusta monikulttuurisesta työstä.

Työ toteutettiin yhteistyössä neljän varhaiskasvatusyksikön kanssa ja haastattelimme kuutta kasvattajaa kolmesta yksiköstä. Haastatteluissa korostuivat kommunikaation haasteet kuten kielimuurit sekä rajalliset tiedot kulttuurista ja uskonnollisista tavoista. Näiden pohjalta analysoitiin keskeiset teemat oppaan sisällön suunnittelua varten.

Opas sisältää työkaluja kuten kuvakortteja ja tukiviittomia sekä ohjeita kulttuurisensitiivisyyden huomioimiseen ja yhteistyön kehittämiseen perheiden kanssa. Oppaan tavoitteena on luoda turvallinen ja hyväksyvä ympäristö kaikille lapsille. Haastatteluista saatu palaute oli myönteistä ja oppaan sisältöä muokattiin vastaamaan kasvattajien tarpeita. Opas todettiin hyödylliseksi välineeksi monikulttuurisuuden tukemiseen varhaiskasvatuksessa.

Jatkossa oppaan käyttöä voitaisiin laajentaa muihin kuntiin ja tutkia sen vaikutuksia lasten osallisuuteen ja kulttuuriseen ymmärrykseen. Lisäksi säännöllinen koulutus ja palautteen kerääminen edistäisivät oppaan kehittämistä edelleen.

Asiasanat:

Varhaiskasvatus, monikulttuurisuus, päiväkotihoito, yhteistyö, osallisuus, kulttuurisensitiivisyys, opas

Bachelor's Thesis | Abstract

Turku University of Applied Sciences

Degree Programme in Social Services

2024 | 35 pages, one page in appendices

Nea Laaksonen, Taika Mykkänen & Jenna Saarela

A Guide to Supporting Multiculturalism in Early Childhood Education

The aim of this functional thesis was to create a practical guide for early childhood educators in the city of Raisio to support multiculturalism. The purpose of the guide was to raise awareness of the importance of multiculturalism and provide concrete tools particularly for educators who lack prior experience in working with multicultural communities.

The work was carried out in collaboration with four early childhood educators units and six educators from three units were interviewed. The interviews highlighted communications challenges such as language barriers and limited knowledge of cultural and religious practices. These findings were analyzed to identify key themes for designing the guide's content.

The guide includes tools such as visual aids and simple sign language as well as instruction for promoting cultural sensitivity and enhancing collaboration with families. The aim of the guide is to create a safe and inclusive environment for all children. Feedback from the interviews was positive and the guide was refined to meet educators' needs. It was deemed to valuable tool for supporting multiculturalism in early childhood education.

In the future the guide's use could be expanded to other municipalities and its impact on children's participation and cultural understanding could be studied. Additionally regular training and collecting feedback would further support the guide's development.

Keywords:

Early childhood education, multiculturalism, daycare care, collaboration, participation, cultural sensitivity, guide

Sisältö

1 Johdanto	6
2 Kehittämistyön lähtökohdat	7
2.1 Kehittämissympäristön ja toimeksiantajan kuvaus	7
2.2 Kehittämistehtävä- ja tavoite	7
3 Monikulttuurisuus varhaiskasvatuksessa	9
3.1 Monikulttuurisuus ilmiönä	9
3.2 Osallisuus varhaiskasvatuksessa	11
3.3 Monikulttuurisuus varhaiskasvatuksen ohjaavissa asiakirjoissa	12
4 Monikulttuurisuuden tukeminen	14
4.1 Monikulttuurisuuden huomioiminen varhaiskasvatuksen toiminnassa	14
4.2 Kulttuurisensitiivisyys	15
4.3 Yhteistyö monikulttuuristen perheiden kanssa	16
4.4 Yhdenvertaisuus ja tasa-arvoisuus varhaiskasvatuksessa	18
4.5 Varhaiskasvattajan rooli monikulttuurisuuden tukemisessa	20
5 Kehittämistyön toteutus	22
5.1 Kehittämistyön prosessin eteneminen	22
5.2 Kehittämis- ja tiedonkeruumenetelmät	23
5.3 Kehittämistyön luotettavuus ja eettisyys	25
6 Kehittämistyön tulokset ja tuotos	27
6.1 Kuvaus haastatteluiden tuloksista	27
6.2 Opas kehittämistyön tuotoksena	28
7 Kehittämistyön arviointi	30
7.1 Kehittämisprosessin arviointi	30
7.2 Kehittämistyön tuotoksen arviointi	31
7.3 Ammatillinen kasvu ja jatkokehittäminen	32
Lähteet	33

Liitteet

Liite 1. Haastattelurunko

1 Johdanto

Monikulttuurisuus on iso osa nykyajan varhaiskasvatusta ja varhaiskasvatusta pyritäänkin jatkuvasti muovaamaan lapsille ja vanhemmille inklusiiviseksi ja kulttuurista moninaisuutta huomioivaksi. Tämän kehittämistyön tarkoituksena oli laajentaa varhaiskasvattajien käsitystä monikulttuurisista lapsista ja heidän kanssaan työskentelemisestä.

Tuotimme kehittämistyön tuloksena oppaan Raision kaupungin varhaiskasvatukselle. Teimme yhteistyötä kehittämistyön aikana neljän varhaiskasvatusyksikön kanssa. Opas tulee kuitenkin käyttöön kaikkiin halukkaisiin Raision kaupungin varhaiskasvatuksen yksiköihin.

Monikulttuurisen oppaan tarkoituksena on perehdyttää varhaiskasvatuksen yksiköiden työntekijöitä toimimaan lasten kanssa, jotka tulevat eri kulttuureista. Osassa Raision varhaiskasvatuksen yksiköissä on paljon monikulttuurisia lapsia. Toimeksiantajamme toivoi oppaasta perehdytyskansiomaista, josta olisi apua työntekijöille varsinkin uusille työntekijöille, jotka eivät ole aikaisemmin työskennelleet monikulttuuristen lasten kanssa.

Opasta varten haastattelimme varhaiskasvattajia saadaksemme käsityksen siitä, mitä työntekijät kokevat tarvitsevansa oppaalta. Haastattelimme varhaiskasvattajia yksiköistä, joissa on paljon monikulttuurisia lapsia sekä varhaiskasvattajia, jotka työskentelevät yksikössä, joissa ei ole montaa monikulttuurista lasta.

Kehittämistyön suunnittelu sekä toteutus tehtiin keväällä ja kesällä 2024. Palaute valmiista oppaasta kerättiin loppusyksystä 2024. Valmis opas ja opinnäytetyö palautettiin marraskuussa 2024. Lisäksi jokainen oppilas teki omasta opinnäytetyöstä kypsyysnäytteen ja opinnäytetyö esitettiin opinnäytetyö ryhmälle marraskuussa 2024.

2 Kehittämistyön lähtökohdat

2.1 Kehittämissympäristön ja toimeksiantajan kuvaus

Kehittämistyön toimeksiantajana toimi Raision kaupunki. Raision kaupungin varhaiskasvatukseen kuuluu 14 kunnallista päiväkotia sekä 3 yksityistä. Raision varhaiskasvatuksen yksiköissä on paljon monikulttuurisia lapsia ja muutamissa yksiköissä monikulttuurisen taustan omaa yli puolet lapsista. Raisioon muuttaa monikulttuurisia perheitä esimerkiksi töiden tai pakolaisuuden takia.

Tämän kehittämistyön tarkoituksena oli tuottaa opas kunnallisiin päiväkoteihin varhaiskasvattajien käyttöön. Pääasiassa teimme yhteistyötä neljän yksikön kanssa.

Toimeksiantaja toivoi kehittämistyön tuotoksena monikulttuurisuuden käsikirjaa. Keskusteltuamme toimeksiantajan kanssa päädyimme yhdessä siihen, että teemme tuotoksena oppaan monikulttuurisuuden tukemisesta varhaiskasvattajille. Raision kaupungin päiväkodeille oli olemassa aikaisemmin tehty monikulttuurisuuden käsikirja. Tutustuimme käsikirjaan, jotta tuottamamme opas ei toistaisi jo olemassa olevaa tietoa vaan toisi varhaiskasvattajille uutta materiaalia työskentelyn tueksi.

Teimme kehittämistyötämme varten yhteistyötä varhaiskasvatuksen yksiköiden kasvattajien kanssa. Opasta varten halusimme kuulla eri työntekijöiden mielipiteitä siitä, mitä oppaan tulisi sisältää. Oppaan valmistuttua pyysimme palautetta työntekijöiltä luodaksemme käsitystä siitä, kuinka hyödyllinen se on työntekijöille ja miten he aikovat hyödyntää opasta tulevaisuudessa.

2.2 Kehittämistehtävä- ja tavoite

Kehittämistyömme tavoite on monikulttuurisuuteen liittyvän ymmärryksen lisääminen varhaiskasvatuksessa sekä varhaiskasvattajien tietoisuuden lisääminen monikulttuurisista ja monikielisistä lapsista ja perheistä.

Kehittämistehtävä konkretisoi tavoitteen käytännön tasolle. Se sisältää varhaiskasvatuksen henkilöstölle suunnatun oppaan luomisen, joka tarjoaa käytännön työkaluja ja tietoa monikulttuurisuuden tukemiseen päivittäisessä työskentelyssä. Tämän oppaan avulla varhaiskasvattajat voivat kehittää taitojaan ja tietoisuuttaan sekä soveltaa monikulttuurisia lähestymistapoja työssään.

Kehittämistyön tuotos on itse opas, joka syntyy kehittämistehtävän tuloksena. Oppaan sisältö kattaa tietoa monikulttuurisuudesta ja käytännön työkaluja varhaiskasvatuksen tilanteisiin. Tämä konkreettinen lopputulos toimii apuvälineenä varhaiskasvattajille, joiden odotetaan hyödyntävän oppaan sisältöä päivittäisessä työssään.

3 Monikulttuurisuus varhaiskasvatuksessa

3.1 Monikulttuurisuus ilmiönä

Monikulttuurisuudella on monia merkityksiä. Monikulttuurisuus voi viitata joko yhteiskunnan tai yhteisön tilanteeseen tai tarkemmin käsitteeseen liittyviin ilmiöihin. Kuvailevana käsitteenä se voi kertoa siitä, että tietyssä maassa asuu useiden eri kansallisuuksien edustajia, jolloin viitataan lähinnä kulttuuriseen monimuotoisuuteen. (Forsander 2001, Rex 1997, 26.) Monikulttuurisuuden käsite viittaa epäsuorasti ryhmien välisiin suhteisiin, joten käsitettä määriteltäessä on tärkeää käsitellä sekä enemmistö- ja vähemmistöryhmien välisiä suhteita että vähemmistöryhmien keskinäisiä suhteita (Forsander 2001, 26).

Monikulttuurisuus on lisääntynyt Suomessa ja maahanmuuttajataustaisten lasten määrä päiväkodeissa on sen myötä lisääntynyt. Lapset kohtaavat erilaisia kulttuureita myös matkustelun ja median kautta. YK lapsen oikeuksien sopimus (1989) takaa lapsen oikeudet kaikille lapsille ilman syrjintää, riippumatta lapsen tai hänen vanhempiansa rodusta, ihonväristä, sukupuolesta, kielestä, uskonnosta, poliittisista mielipiteistä, kansallisesta, etnisestä tai sosiaalisesta taustasta, varallisuudesta, vammasta, syntyperästä tai muista henkilökohtaisista ominaisuuksista. (Hujala & Turja 2017, 236.)

Varhaiskasvatuslain yksi tavoite on antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa (Varhaiskasvatuslaki 2018/540). Myös varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa käsitellään erilaisia kulttuureja ja miten niitä kohdataan. Sen mukaan lapsia tulee rohkaista tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin (Opetushallitus 2022, 27). Varhaiskasvatuksen työntekijät näyttävät omalla käytöksellään mallia lapsille, miten kohdataan eri kulttuureista tulevia henkilöitä.

Maahanmuuttajataustaisista lapsista päiväkodissa ei ole tehty paljon tutkimusta. Lasten näkökulmasta tehty tutkimus on jäänyt vähäiseksi ja olemassa olevat tutkimukset ovat pääasiassa keskittyneet opettajien omiin näkemyksiin monikulttuurisuudesta, maahanmuuttajataustaisista lapsista sekä heidän opettamisestaan. (Hujala & Turja 2017, 238.) Uusi tutkimustieto auttaisi varhaiskasvattajia ja varsinkin ammattiin juuri valmistuneita henkilöitä toimimaan maahanmuuttajataustaisten lasten kanssa ja sitä on toivottavasti tulossa tulevaisuudessa lisää.

Varhaiskasvatuksen sosionomin kompetensseihin sisältyy toimiminen lapsen oikeuksien sopimuksen mukaan ja perheiden sekä lasten toimijuuden, turvallisuuden, osallisuuden ja tasa-arvon edistäminen. Kompetensseihin sisältyy myös lasten ja perheiden moninaisuuden ymmärtäminen sekä lapsen tukeminen inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. (SOAMK 2023.)

Suomen kielen oppiminen toisena kielenä ja hallitseminen ovat äärimmäisen tärkeitä tekijöitä lapsen tulevaisuuden näkökulmasta. Tästä syystä sitä tulisi opettaa ja ohjata aktiivisesti. Lapset omaksuvat paljon kieltä luonnollisissa vuorovaikutustilanteissa, mutta kielen systemaattinen tarkastelu opettaa heille uusia näkökulmia kieleen. (Mikkola 2001, Naucner, Wetin & Ögren 1996, 232.)

Varhaiskasvatuksen yksi tärkeimmistä tehtävistä on tasa-arvon ja moninaisuuden edistäminen sekä syrjäytymisen ehkäiseminen.

Varhaiskasvatuksessa oleellista on jokaisen lapsen kielellisten, kulttuurillisten sekä uskonnollisten taustojen huomioon ottaminen ja kunnioittaminen.

Varhaiskasvatuksessa pyritään tukemaan jokaisen lapsen kulttuuri-identiteetin muodostumista. Kulttuuri-identiteetin muodostumisen tukemisessa tehdään tiiviisti yhteistyötä lasten huoltajien kanssa. Myös lapsen kieli-identiteetin ja itsetunnon vahvistamisella on merkittävä osa kulttuuri-identiteetin muodostumisessa. Varhaiskasvatuksessa pyritään tukemaan lapsen äidinkielen puhumista ja sen kehittymistä. (Eerola-Pennanen 2022, luku 3.)

3.2 Osallisuus varhaiskasvatuksessa

Osallisuudella tarkoitetaan toimintaa, joka perustuu vahvasti vuorovaikutukseen muiden läsnä olevien kanssa ja lapsen mahdollisuuteen tietoisesti vaikuttaa sosiaaliseen ympäristöönsä. Osallisuuden tärkeyttä varhaiskasvatuksessa on korostettu viime vuosina. Syy tälle on isomassa yhteiskunnallisessa kehityksessä, jossa yksilön osallistaminen on isossa asemassa. Osallisuuteen yhdistetään usein toimijuus ja lapsen kuuleminen. Nämä kolme tekijää ovatkin keskeisessä osassa varhaiskasvatusta ohjaavassa arvopohjassa. (Turja & Vuorisalo 2022, 22.)

Lapsen oikeuksien sopimuksessa yksi olennaisista kohdista on osallistuminen ja vaikuttaminen. Osallisuutta onkin pidetty yhtenä merkittävimpänä muutoksena, joita Lapsen oikeuksien sopimus on toiminnallisesti saanut aikaan. Osallisuus on myös yksi lasten oikeuksien teemoista, joka on kehittynyt varhaiskasvatuksen alalla eniten 2000-luvulla. (Turja & Vuorisalo 2022, 25.)

Olennainen osa osallisuutta on pohtia millä tavalla osallisuus toteutuisi kussakin tilanteessa ja elämän vaiheessa. Lasten osallisuus vaatii molemminpuolista luottamusta. Lasten on luotettava aikuisten yhteistyöhalukkuuteen ja tukeen. Aikuisten tulee taas luottaa lasten kykyihin. Osallisuuden perustana voidaankin pitää sitä, että lapsella on oikeus tulla kuulluksi ja esittää mielipiteitään sekä saada tietoa mielipiteidensä muodostamisen tueksi. Osallisuus on toimijuutta, joka toteutuu etenkin sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. Osallisuus ja lasten kuuleminen mahdollistaa sellaisen pedagogisen toiminnan, jossa otetaan huomioon lapsen yksilölliset lähtökohdat ja ajattelu. (Turja & Vuorisalo 2022, 28–29.)

Luottamus olennaista osallisuuden kannalta. Peruluottamuksen muodostuminen edellyttää lapselta kokemusta siitä, että hän on tullut ymmärretyksi ja hyväksytyksi ympäristössään ja kokee pystyvänsä tulkitsemaan tapahtumia ja ympäristöään. Luottamuksen muodostumisen perustana yhteinen kieli tai tapa kommunikoida. (Turja & Vuorisalo 2022, 31.)

Osallisuus sisältää kuulluksi tulemisen lisäksi myös päätöksien tekoon osallistumista. Lapsella on oikeus osallistua päätöksen teon eri vaiheisiin. Osallisuus harjoittaa lasta ilmaisemaan ja muodostamaan omia mielipiteitään, muiden kuulemista ja heidän asemaansa asettumista, erilaisten ideoiden keksimistä ja yhteisien ratkaisujen löytämistä. (Turja & Vuorisalo 2022, 30.)

Osallisuus saattaa myös olla haastavaa varhaiskasvattajan näkökulmasta sillä usein lasten osallisuus perustuu lasten esittämiin kysymyksiin tai ehdotuksiin joihin varhaiskasvattaja antaa vastauksen. Vahvoilla ovat siis aloitteelliset lapset ja osallisuuden ulkopuolelle saattavat jäädä lapset, jotka ovat arempia tai eivät vielä hallitse kieltä tai kommunikointia. Varhaiskasvattajan on siis tuettava kaikkien lasten osallisuutta ja muistettava tarjota kaikille mahdollisuutta osallisuuteen. (Turja & Vuorisalo 2022, 34.)

Varhaiskasvattajan on tuettava lapsen osallisuutta ja olennainen osa osallisuutta on yhteinen kieli, jolla voidaan käydä keskusteluja ja tulla kuulluksi. Jos yhteinen kieli puuttuu, on keksittävä jokin kommunikointitapa, jolla lapsi voi tuoda ajatuksiaan ilmi toisille lapsille sekä aikuisille. Yhteinen kieli on tärkeää myös tiedon jakamisen kannalta. Osallisuus edellyttää, että lapsilla on tarpeeksi tietoa tilanteesta, tapahtumista ja ympäristöstä, jotta he voivat osallistua esimerkiksi päätöksen tekoon tai suunnitteluun. (Turja & Vuorisalo 2022, 31.)

Varhaiskasvattajilla on vastuu lasten osallisuuden vahvistamisesta ja osallisuuden varmistamisesta. Varhaiskasvattajan onkin siis toimintaa suunniteltaessa otettava huomioon, miten kaikille lapsille annetaan mahdollisuus oivaltaa, miettiä ja ilmaista itseään ja miten lasta voidaan tukea näissä asioissa.

3.3 Monikulttuurisuus varhaiskasvatuksen ohjaavissa asiakirjoissa

Monikulttuurisuus on lisääntyvä osa varhaiskasvatusta. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan kulttuurista ja kielellistä moninaisuutta sekä hyödynnetään niitä jokapäiväisessä toiminnassa. Varhaiskasvattajilla on siis oltava tietoa ja ymmärrystä eri kulttuureista ja niiden katsomuksista ja kykyä nähdä asioita

toisten näkökulmasta ja asettua heidän asemaansa. Varhaiskasvattajien tulee edistää kulttuurisesti kestävästä kehitystä. (Opetushallitus 2022, 34.)

Raision kaupungin varhaiskasvatussuunnitelmassa kirjataan, että henkilöstö tulee kohtaamaan lapset tasa-arvoisesti ja syrjimättä. Varhaiskasvatuksessa opetetaan monikulttuurisia perinteitä sekä toimintatapoja ja niiden tutkimista ja ymmärtämistä. Varhaiskasvattajat ja muu henkilöstö näyttävät esimerkkiä omalla toiminnallaan tasa-arvoon, suvaitsevaan kohteluun, toisten kunnioittamiseen ja syrjinnän ehkäisyyn liittyvissä asioissa. (Raision kaupunki 2022, 34.)

Lapsen omaa kulttuuria ja äidinkieltä arvostetaan ja ne saavat näkyä varhaiskasvatuksen arjessa. Lapsen huoltajien kanssa myös keskustellaan kulttuurin ja kielen vaikutuksesta ja merkityksestä lapsen identiteetin ja tunneilmaisujen kehittämisessä. Monikielisten lasten suomen kielen kehitystä pyritään tukemaan kiinnittämällä huomiota ilmaisuihin ja sanamuotoihin sekä järjestämällä pienryhmä toimintaa, jossa henkilöstön on helpompi keskittyä lapsen kielen kehitykseen. (Raision kaupunki 2022, 53.)

Raision kaupungin päiväkodeissa katsomuskasvatuksessa otetaan huomioon kaikki ryhmässä ilmenevät katsomukset ja niistä puhutaan ja käsitellään kunnioittavasti. Lasten kanssa keskustellaan ja katsomuksista heräviin kysymyksiin vastataan. Ryhmässä läsnä oleviin katsomuksiin liittyviin juhliin ja käytäntöihin perehdytään yhdessä. (Raision kaupunki 2022, 58.)

Varhaiskasvatuslaissa varhaiskasvatuksen tavoitteisiin on kirjattu lasten leikin, liikkumisen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvan monipuolisen pedagogisen toiminnan toteuttaminen sekä yhdenvertaisten mahdollisuuksien antaminen kaikille lapsille varhaiskasvatukseen, yhdenvertaisuuden ja sukupuolien tasa-arvon edistäminen, ja valmiuksien antaminen yleisen kulttuuriperinnön sekä kunkin kielellisen, kulttuurisen, uskonnollisen ja katsomuksellisen taustan kunnioittamiseen ja ymmärtämiseen. (Varhaiskasvatuslaki 13.7.2018/540, 1:3.)

4 Monikulttuurisuuden tukeminen

4.1 Monikulttuurisuuden huomioiminen varhaiskasvatuksen toiminnassa

Varhaiskasvatustilain (540/2018) mukaan varhaiskasvatuksessa tarkoituksena on toteuttaa tavoitteellista ja suunnitelmallista toimintaa, hoidon, kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuuden osalta, jossa painotetaan erityisesti pedagogiikkaa. Pedagogisessa toimintaympäristössä konkretisoituu varhaiskasvatuksen uskontokasvatus. Tämä toimintaympäristö rakentuu jatkuvasti arjen käytännöissä tietoisesti ja tiedostamatta. (Raittila 2013, 71–72.)

Varhaiskasvatuksen uskontokasvatus on keskeinen osa uskontojen ja elämäkatsomusten oppimista varhaisessa vaiheessa. Se luo pohjan uskontoihin ja katsomuksiin tutustumiselle, niistä oppimiselle ja oman elämäkatsomuksen kehittymiselle. Lapsen käsityksellä itsestään ja uskonnosta varhaiskasvatuksen pedagogisessa ympäristössä on vaikutusta siihen, miten hän aikuisena kohtaa uskontojen ja katsomusten aiheuttamia kysymyksiä elämässään. Tämä vaikutus näkyy hänen jatkuvassa oppimisessaan ja henkilökohtaisessa kasvussa. (Ubani ym. 2015, 92.)

Varhaiskasvatuksen yhtenä tavoitteena on edistää tätä ymmärrystä ja kunnioitusta eri uskontoja kohtaan sekä tukea lasten katsomuksellisten ja kulttuuristen identiteetin kehittymistä. Lasten kanssa voidaan tutustua luontevasti erilaisiin katsomuksiin ja perinteisiin esimerkiksi erilaisten vuodenvuorokierroon liittyvien juhlien ja tapahtumien kautta sekä arkipäiväisissä tilanteissa, kuten ruokailussa ja pukeutumisessa. (Opetushallitus 2022, 49.)

Jokaisella varhaiskasvatuksen yksiköllä on oma tapansa toteuttaa uskontokasvatusta. Tällä mikrotasolla eri yksiköiden erityispiirteet korostuvat. Erilaisia lähtökohtia toteuttaa uskontokasvatusta ovat katsomukseton, yksiuskontoinen, moniuskontoinen, uskontojen välinen ja uskontojen sisäinen. Nämä lähtökohdat antavat varhaiskasvatuksen yksikölle tavan arvioida yksikön

kasvatuskäytänteitä uskontojen ja katsomusten osalta. (Ubani 2015, 83, 87–88.)

Uskontoa ja erilaisia katsomuksia voidaan tarkastella varhaiskasvatuksessa myös niin sanotulla makrotasolla. Tämä tarkoittaa sitä, että on olemassa yleisiä lähtökohtia ja periaatteita, joiden mukaan varhaiskasvatuksen toimijoilla on keskinäinen yhteneväisyys. Parhaimmillaan tämä tuottaa tervettä ja laadukasta uskontoja ja katsomuksia käsittelevää kasvatusta. Toisaalta huonojen käytänteiden tunnistamattomuus ja uusintaminen saattavat olla vaarana kasvatuksessa. (Ubani 2015, 82–83.)

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa taas tiedostetaan, että erilaiset kielet ovat jatkuvasti läsnä kaikkialla. Monikielisyyden esille tuominen tukee lasten kulttuurista kehitystä. Lasten yksilölliset kielitaidot huomioidaan ja heille annetaan aikaa ja erilaisia mahdollisuuksia erilaisiin kielenkäytön tilanteisiin. Raison varhaiskasvatuksessa käytetään kielitietoisien pedagogiikan tukena KieliPeda. Kasvattajien tehtäväksi tuleekin arvioida, miten pedagoginen toiminta tukee lapsen kielellisten taitojen kehittymistä. Tämän työvälineen avulla voidaan kehittää ja arvioida oppimisympäristöjä kielitietoisuuden näkökulmasta, tarkastella huoltajien kansa yhteistyössä monikielisen lapsen kielimaailmaa ja ennen kaikkea seurataan suomen kielen oppimista. (Raison kaupunki 2022, 35.)

4.2 Kulttuurisensitiivisyys

Kulttuurisensitiivisyys tarkoittaa ammattilaisten kykyä kunnioittaa ja arvostaa erilaisten kulttuurien tapoja ja ilmaisuja. Se ilmenee muun muassa vuorovaikutustaitoina, jotka ottavat asiakkaan taustan ja kulttuurisen identiteetin huomioon niin sanallisessa kuin sanattomassa viestinnässä. Tavoitteena on, että sekä asiakkaalla että ammattilaisella on oikeus ilmaista itseään omalla kulttuurisella tavallaan ja tulla hyväksytyksi ja kuulluksi. (THL 2024.)

Kulttuurisensitiivisen työotteen kehittäminen auttaa toimimaan monikulttuurisessa työympäristössä ja kohtaamaan asiakkaat ammattimaisesti.

Se edellyttää ammattilaiselta halua, herkkyyttä ja kykyä ymmärtää erilaisista taustoista tulevia ihmisiä. (THL 2024.)

Varhaiskasvattajan tulisi myös tiedostaa erot viestinnän tyyleissä eri kulttuureissa. Joissakin pääpaino on pelkästään suullisessa viestinnässä, kirjallisen viestinnän sijasta. (Halme & Vataja 2011, 53.) Monet ristiriidat ja väärinkäsitykset johtuvat siitä, ettemme ole tietoisia kommunikaatioeroista tai emme tunnista niitä. Esimerkiksi silmiin katsominen tai kättely on voinut luoda väärinkäsityksiä. Varhaiskasvattaja voi olla tilanteessa valmis kättelemään, kuin myös tarittaessa jättämään sen väliin. Useissa kulttuureissa kommunikaatiota ja vuorovaikutusta säätelevät tarkat säännöt ja käyttäytymiskuviot. Säännöt voivat vaihdella yleensä kommunikointikumppanien iän, sukupuolen tai aseman mukaan. (Halme & Vataja 2011, 54.)

Kielellisen viestinnän tyyli vaihtelee suorasta epäsuoraan viestintään. Länsimaisessa kulttuurissa suositaan yleensä suoraa viestintää, kun taas esimerkiksi aasialaisessa kulttuurissa käytetään yleensä epäsuoraa viestintää. Epäsuoraan viestintää kasvanut ja sitä käyttävä henkilö saattaa nähdä suoran viestinnän tönäisenä tai jopa epäkohteliaana kun taas suoraan viestintään tottuneen henkilön voi olla hankala tulkita epäsuoran viestinnän vihjeitä ja niiden tarkoituksia. (Halme & Vataja 2011, 55.)

Jopa 80 % viestinnästä on ei-kielellistä. Tähän kuuluu koskettaminen, katse, eleet, ilmeet, asennot, liikkeet, aika, tila ja henkilön fyysinen olemus. Suoran ilmaisun kulttuureissa puheella on suurempi merkitys viestinnässä. Epäsuoran ilmaisun kulttuureissa taas suurin osa viestistä tulisi tulkita ei-kielellisestä viestinnästä. (Halme & Vataja 2011, 56.)

4.3 Yhteistyö monikulttuuristen perheiden kanssa

Eri kulttuureista tulevien vanhempien kohtaaminen ja heidän palvelutarpeisiinsa vastaaminen vaatii varhaiskasvattajilta kykyä huomioida sensitiivisesti perheen kieli- ja kulttuuritaustat. Kulttuuripätevästi toimiva varhaiskasvattaja kykenee erottamaan tieto-, tunne- sekä käytösosan. Tieto-osa käsittää esimerkiksi tiedon

uskonnosta ja sosiaalisista käytännöistä. Tunneosaan kuuluvat myönteinen suhtautuminen erilaisuuteen sekä ristiriitojen ratkaisukyky. Käytösosaan kuuluu muun muassa arvostus. (Hujala & Turja 2020, 258.) Kun varhaiskasvattaja kohtaa hänelle tuntemattomista kulttuureista tulevia perheitä, joutuu hän etsimään uusia menetelmiä sekä toimintatapoja siihen, kuinka tasavertaisuus toteutuu ja kuinka vanhempien osallisuutta voidaan lisätä. Perheen osallisuutta voidaan lisätä esimerkiksi tulkin avulla tai järjestämällä omankielisiä vanhempainiltoja. (Halme & Vataja 2011, 71–72.)

Jokainen perhe on yksilö ja tämän takia varhaiskasvattajin tulee keskustella vanhempien kanssa heidän omista arvoistaan ja tavoistaan. Vieraasta kulttuurista tulleita perheitä kohdatessa on hyvä muistaa, että suomalaisen yhteiskunnan palvelut ja varhaiskasvatuksen tavoitteet, sisällöt, toimintatavat sekä arkiset käytännöt saattavat olla todella erilaisia heille. (Kivijärvi 2020, 258) Perheiden kanssa on tärkeää käydä keskustelua vanhemmuudesta ja kasvatuksellisista asioista siten, että molempia kulttuureja arvostetaan. Yhteisenä lähtökohtana toimii ennen kaikkea lapsen etu. Keskusteluissa tulee välttää niin sanottua omakulttuurisuutta eli me-te asetelmaa, koska se luo huonon lähtökohdan luottamukselle ja avoimelle vuorovaikutukselle. (Halme & Vataja 2011, 73.)

Yhteistyössä perheen ja varhaiskasvattajan samanarvoiset tiedot ja taidot, mutta sisällöltään erilaiset tavat toimia lapsen kanssa täydentävät toisiaan lapsen hyvinvointia kannattelevalla tavalla. Vastuu tämän toteutumisesta, aloittamisesta ja ylläpitämisestä on ensisijaisesti varhaiskasvattajilla. (Kaskela & Kekkonen, 17 2006.) Luottamus tässä kumppanuudessa rakentuu ajan kanssa ja sitä edistää ennen kaikkea kunnioitus. Varhaiskasvattajat voivat rakentaa luottamusta myös pienin teoin esimerkiksi huomioimalla vanhempien pieniä toiveita ruokailuun tai pukeutumiseen liittyen. (Halme & Vataja 2011, 75.)

Perheiden kuunteleminen ja ymmärtäminen on tärkeää, mutta varhaiskasvattajan tulee muistaa, että hänen toimintaansa ohjaavat lait, asetukset ja ihmisoikeussopimukset, joiden mukaan heidän tulee toimia. Kun näkemykset lapsen kasvatuksesta eivät kohtaa perheen ja varhaiskasvattajien

kanssa, tulee varhaiskasvattajan ymmärtää mistä nämä eri näkemykset tapaan kasvattaa lasta pohjautuvat. Täydellistä ymmärrystä ei tule saavuttaa, vaan riittävää ymmärrystä. (Halme & Vataja 2011, 76–77.)

Tulkkia on käytettävä eri kulttuureista tulevien perheiden kanssa aina silloin kun yhteistä kieltä ei ole. Tämä on perheen ja viranomaisten oikeus sekä viranomaisen velvollisuus. Vaikka lapsi oppii suomen kielen todennäköisesti nopeammin kuin vanhempansa, ei tätä saa käyttää siitä huolimatta tulkkina, koska se luo väärän kuvan perheen valtasuhteista ja rasittaa lasta. (Kivijärvi 2017, 258.)

Yhteistyö vanhempien kanssa on keskeistä varhaiskasvatuksessa, koska sen avulla pyritään tavoittamaan yhteinen sitoutuminen lasten turvalliseen sekä terveeseen kasvuun, kehitykseen ja oppimiseen. Luottamuksen rakentaminen, tasa-arvoinen vuorovaikutus ja toistensa välillä vallitseva kunnioitus ovat olennainen osa yhteistyötä. Hyvässä yhteistyössä keskustellaan avoimesti kasvatusyhteistyöhön liittyvistä tavoitteista, vastuista ja arvoista varhaiskasvattajien ja vanhempien kesken. Yhteistyö edellyttää varhaiskasvattajilta aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Heidän tulee myös huomioida perheiden kulttuurinen moninaisuus ja lasten yksilölliset tarpeet. Yhteistyön muotoja ja tehtäviä on erilaisia ja niitä voi olla esimerkiksi päivittäisten tapahtumien ja kokemusten jakaminen. Yhteistyö korostuu erityisesti siirtymävaiheissa, kuten varhaiskasvatuksen aloituksessa tai päiväkotia vaihtaessa. (Raision kaupunki 2022, 39–40.)

4.4 Yhdenvertaisuus ja tasa-arvoisuus varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatus ilmentää arvoja kokonaisvaltaisesti, joten eettinen kasvatus on tärkeä osa kaikkea varhaiskasvatuksessa tapahtuvaa toimintaa. Eettisen ja monikulttuurisen kasvatuksen tulisi näkyä kaikissa toiminnoissa.

Varhaiskasvattajan valitsemat sisällöt ja menetelmät toiminnalle kuvastavat hänen omia arvojaan. On edelleen haasteellista varmistaa, että monikulttuuriset

lapset otetaan huomioon niin toiminnan sisällöissä kuin oppimisympäristön muodostamisessa. (Halme & Vataja 2011, 98.)

Oman suomalaisuuden tunnistaminen ja vahva kulttuurinen identiteetti luovat vahvan pohjan muiden kulttuurien kohtaamiselle. Varhaiskasvattajan näkemys suomalaisuuden merkityksestä ja sen rakentumisesta vaikuttaa suoraan opetusmenetelmiin. Henkilö, joka ei ole tietoinen omasta kulttuuristaan, saattaa kokea vieraita kulttuureja uhkana. Ennakkokäsitykset ovat osa kaikkien kokemusmaailmaa ja voivat vaikuttaa siihen, miten työskentelemme ja kohtaamme perheitä. Tunnistaessaan ennakkokäsityksensä yksilö voi aktiivisesti työskennellä niiden muuttamiseksi. Ennakkokäsityksiä ei tarvitse pelätä, sillä niiden muuttaminen on mahdollista ja osa henkilökohtaista kehitystä. Vaarallista sen sijaan on, jos emme ole tietoisia omista ennakkokäsityksistämme ja niiden mahdollisista vaikutuksista toimintaamme. (Halme & Vataja 2011, 99.)

Kulttuuritietoinen varhaiskasvattaja toimii perheiden kanssa ennakkoluulottomasti ja yhdenvertaisesti, edellyttäen joustavuutta ja avoimuutta. Hänen tulisi omata yleistä tietoa eri kulttuureista ja uskonnoista, mutta samalla olla kohtelias ja kunnioittava näissä kysymyksissä. Varhaiskasvattaja voi rohkeasti kysyä vanhemmilta heidän kulttuuristaan, sillä he ovat usein valmiita jakamaan tietoa omista perinteistään. Tärkeää on kuitenkin muistaa, että jokaisella perheellä on yksilöllinen kulttuurinsa, eikä kulttuurin erityispiirteitä tulisi yleistää stereotyyppioiksi. Kaikkea käyttäytymistä ei pidä selittää pelkästään kulttuurin kautta. Kulttuuritietoinen varhaiskasvattaja kykenee arvostamaan ja kunnioittamaan lapsen ja perheen kulttuuria välttäen oman kulttuurinsa korostamista. Hän pyrkii tutustumaan jokaisen uuden lapsen kulttuuriin, ja halu ottaa selvää on tässä työssä olennainen piirre. Virheellisten uskomusten oikaisu tapahtuu reflektion avulla, ja tämä on varhaiskasvattajan työn perustana. Omien virheellisten uskomusten vääristymien oikaisu itsereflektion avulla on varhaiskasvattajan työn lähtökohta. (Halme & Vataja 2011, 100.)

Hyvän ja laadullisen varhaiskasvatuksen järjestäminen syrjäytymisalttiille ryhmille kuten lapset, jotka tulevat monikulttuurisista perheistä on tärkeää, jotta pystytään ehkäisemään mahdollinen myöhempi syrjäytyminen. (Ojala 2015.) Varhaiskasvatus luo pohjan lapsen koulupolulle ja positiiviset kokemukset oppimisesta, ja itsestä aktiivisen toimijana varhaiskasvatuksessa auttavat lasta myöhemmässä elämässä.

4.5 Varhaiskasvattajan rooli monikulttuurisuuden tukemisessa

Varhaiskasvatuksen sosionomi tunnistaa lasten kulttuureja ja niille kuuluvia ominaispiirteitä ja osaa soveltaa niitä ammatillisessa toiminnassaan. Varhaiskasvatuksen sosionomi vastaa myös kulttuurisen moninaisuuden huomioon ottamisesta sekä perheiden ja lasten tukemisesta. (SOAMK 2023.) Kasvattajien ammattitaito ja tieto eri kulttuureista tukee lasten ja perheiden arkea varhaiskasvatuksessa. Monikulttuurisen perheen ja varhaiskasvattajien välisen luottamuksen muodostuminen saattaa myös olla sujuvampaa, kun kasvattajilla on tietoa ja työtapoja monikulttuurisuuteen liittyen.

Varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan keskinäistä käsitystä ja kunnioitusta erilaisia katsomuksia ja kulttuureja kohtaan perehtymällä lasten kanssa eri kulttuureihin ja niihin kuuluviin perinteisiin (Eerola-Pennanen 2022, luku 3). Eri kulttuureista ja elämäntavoista puhuminen ja niiden käsitteleminen laajentaa lasten maailmankuvaa ja auttaa heitä ymmärtämään, että on erilaisia tapoja elää ja ilmaista itseään (Paavola 2017, 197). Monikulttuurisuuden esiintuominen vahvistaa eri kulttuureista tulevien lasten kokemusta oman kulttuurinsa arvokkuudesta.

Lapset ovat tarkkaavaisia ja aidosti uteliaita ja saattavat kysymyksillään ja näkemyksillään tuoda uusia näkökulmia kulttuurien moninaisuuteen. Varhaiskasvattajan tulee vastata kysymyksiin totuuden mukaisesti ja keskustella lasten kanssa kulttuureista ja ihmisten erilaisuudesta avoimesti ja positiivisessa valossa ilman stereotyyppioita. Jos lasten kanssa ei keskustella

asioista avoimesti voi lapsille muodostua näkemys siitä, että erilaisuus on pahasta eikä aiheesta tulisi keskustella. (Eerola-Pennanen 2022, luku 3.)

Kun monikulttuurinen kasvatus aloitetaan ajoissa, lasten ymmärrys ja suvaitsevaisuus muista kulttuureista kasvaa. Samalla lapset saavat lisää informaatiota omasta kulttuuristaan. Myös ennakkoluulojen muodostumista voidaan välttää, kun lapset altistuvat eri kulttuureille jo nuorena. (Safita & Suryana 2022, 43.) Varhaiskasvattajilta oletetaan myös kykyä pystyä opettamaan kulttuureista ja niiden arvoista ja perinteistä ammattimaisesti ja lapsia kiinnostavalla tavalla. Varhaiskasvattajat auttavat lapsia kasvamaan suvaitsevaisiksi ja ymmärtäväiseksi osaksi yhteiskuntaa. (Suri & Chandra 2021, 280.)

Lapsen kieli ja kulttuuri ovat osa hänen identiteettiään ja minäkuvaansa. Lapsen positiivisen identiteetin ja minäkuvan kehittyminen edellyttää sitä, että hänet hyväksytään omana itsenään taustastaan riippumatta. Kasvattajan positiivinen asenne moninaisuuteen ja tieto perheiden käytännöistä ja kulttuureista tuo lapselle positiivisen kuvan omasta ja muiden kulttuureista. (Paavola 2017, 194.)

Eri kulttuuri- ja kielitaustaiset lapset saattavat tarvita kasvattajan tukea sosiaalisten taitojen harjoittamisessa tai esimerkiksi leikkimisessä vertaisryhmässään. Leikkiin osallistumista voi hankaloittaa esimerkiksi kielelliset erot tai erilainen kulttuurien välinen ymmärrys. (Arvola ym. 2020, 55.) Varhaiskasvattaja voi siis auttaa lapsia ymmärtämään toisiaan ja varmistaa leikin sujuvuuden ja auttaa ongelmatilanteiden ilmetessä.

5 Kehittämistyön toteutus

5.1 Kehittämistyön prosessin eteneminen

Aloitimme opinnäytetyö prosessin syksyllä 2023. Opinnäytetyö ryhmäämme kuului kolme varhaiskasvatuksen sosionomiopiskelijaa. Valitsimme aiheeksemme Raision kaupungin toimeksiannon monikulttuurisesta varhaiskasvatuksesta, koska aihe oli meille kaikille mielenkiintoinen ja nykyisessä maailmantilanteessa hyvin ajankohtainen tulevassa työssämme varhaiskasvatuksen sosionomeina. Meillä kenelläkään ei ollut kovin paljon kokemusta monikulttuurisista lapsista, joten tämä kehittäminen oli meille hyödyllinen ja opimme paljon uutta. Ammattikorkeakoulun ohjaava opettaja oli apuna koko opinnäytetyön teon ajan ja saimme häneltä paljon hyviä neuvoja ja vinkkejä opinnäytetyön tekoon.

Teimme ensin opinnäytetyön suunnitelman syksyllä 2023 ja kävimme tutustumassa Raision kaupungin päiväkotiin, jossa toimeksiantajan vastaava henkilö päiväkodin johtaja työskentelee. Haastattelimme häntä ja kahta muuta varhaiskasvattajaa kysellen toimeksiantoon liittyvistä asioista, ja mitä he toivoivat yhteistyöltä meidän opiskelijoiden kanssa. Seuraavana vuorossa oli tietoperustan kerääminen alkuvuodesta 2024. Käytimme tietoperustan lähteinä sekä kirja- että verkkolähteitä. Opinnäytetyön tulokset keräsimme keväällä ja kesällä 2024 haastatteluiden avulla Raision kaupungin varhaiskasvatus yksiköiden työntekijöiden kanssa. Aloimme suunnittelemaan monikulttuurista opasta ja kokoamaan sitä alustavasti haasteluista saamien vastauksien perusteella.

Seuraavana vaiheena oli opinnäytetyön raportointi syksyllä 2024, jossa viimeistelimme oppaamme ja opinnäytetyön valmiiksi palautettavaksi. Yhteensä koko opinnäytetyö prosessi kesti yhteensä 1,5 vuotta ajoittuen syksystä 2023 syksyyn 2024. Opinnäytetyö on pitkä prosessi opinnoissa, mutta antoisa ja tärkeä osa opintoja ennen valmistumista ja siirtymistä työelämään varhaiskasvatuksen ja monikulttuuristen lasten ja perheiden parissa.

5.2 Kehittämis- ja tiedonkeruumenetelmät

Opinnäytetyömme on kehittämistyö, jossa käytetään laadullisia menetelmiä. Laadullisella tutkimusmenetelmällä tarkastellaan merkityksen maailmaa, joka on ihmisten välinen ja sosiaalinen. Merkitykset tulevat esiin suhteina ja näiden suhteiden luomina kokonaisuuksina. (Vilka 2021.) Kehittämistoimilla pyritään parantamaan toimintatapaa tai -rakennetta. Tämä voi sisältää yksittäisen työntekijän työn kehittämisen tai laajemman organisaation yhteisen toimintatavan selkeyttämisen. (Toikko & Rantanen 2009, 14.)

Kehittämis- ja tiedonkeruumenetelmiksi olimme valinneet haastattelun. Haastatteluissa käytimme apuna lyhyttä haastattelurunkoa (Liite 1), jonka kysymykset olimme miettineet toimeksiantajan kanssa käytyjen keskustelujen perusteella. Toimeksiantaja toivoi, että kysymykset olisivat suppeita ja niitä ei olisi kovin montaa.

Haastattelussa olimme suorassa kielellisessä vuorovaikutuksessa varhaiskasvattajien kanssa. Haastattelussa pystyimme säätelemään aineiston keruuta joustavasti tilanteen ja vastaajien mukaan. Tämän vuoksi vastauksia oli helpompi tulkita lomakekyselyjen sijaan. (Hirsjärvi ym. 2009, 204–205.) Haastattelun tyypiksi valitsimme teemahaastattelun. Se on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto. Siinä haastattelun aiheet ovat etukäteen tiedossa. (Hirsjärvi ym. 2014, 208.) Haastattelun aiheena meillä oli pääpainona selvittää, että millaista tukimateriaalia työntekijät olisivat itse kaivanneet, kun aloittivat työskentelemään monikulttuuristen lasten ja perheiden kanssa. Haastattelimme kolmesta eri varhaiskasvatuksen yksiköstä yhteensä kuutta eri työntekijää etänä videopuhelulla Microsoft Teamsilla.

Haastattelun analyysikeinoja on useita. Yleensä tilastollista analyysia ja päätelmien muodostumista käytetään silloin kun pyritään selittämään aineistoa. Jos taas pyrkimyksenä on aineiston ymmärtäminen, käytetään silloin laadullista analyysia ja päätelmien tekoa. Yleisimmät laadullisen aineiston käsittelytavat ovat tyypittely, teemoittelu, sisällönerittely, diskurssianalyysi ja keskusteluanalyysi. (Hirsjärvi ym. 2009, 224.)

Teimme haastattelut kolmessa eri varhaiskasvatuksen yksikössä työskentelevien varhaiskasvattajien kanssa. Jokaisesta yksiköstä haastattelimme kahta varhaiskasvattajaa. Haastattelut tehtiin touko-kesäkuussa 2024. Haastattelujen tarkoituksena oli luoda käsitystä siitä millaista opasta varhaiskasvattajat kokevat kaipaavansa.

Ensimmäinen haastattelu käytiin maanantaina 20.5.2024. Haastattelu käytiin Microsoft Teamsin välityksellä etänä videopuheluna ja siihen osallistuivat varhaiskasvatuksen sosionomi, joka toimi varhaiskasvatuksen opettajan tehtävissä ja varhaiskasvatuksen opettaja, haastatteli ja sekä kirjuri. Haastattelumuotona käytettiin puolistrukturoitua haastattelua ja haastattelu kesti noin 40 minuuttia.

Toiseen haastatteluun osallistui varhaiskasvatuksen opettaja. Haastattelu käytiin Microsoft Teamsin välityksellä keskiviikkona 5.6.2024. Haastateltava toimi sillä hetkellä apulaisjohtajan sijaisena. Haastateltavalta löytyi monen vuoden kokemus monikulttuuristen lasten kanssa toimimisesta

Kolmas haastattelu käytiin maanantaina 17.6.2024. Haastatteluun osallistui varhaiskasvatuksen lastenhoitaja ja varhaiskasvatuksen. Haastattelu käytiin Microsoft Teamsin välityksellä. Kyseisessä päiväkodissa ei haastattelu hetkellä ollut monta monikulttuurista lasta. Aiempina vuosina heitä on ollut enemmän.

Viimeisenä haastattelimme varhaiskasvatuksen lastenhoitajaa. Haastattelu käytiin 19.6.2024 Microsoft Teamsin välityksellä. Haastateltavalla oli kokemusta monikulttuuristen lasten kanssa työskentelystä, ja Raision varhaiskasvatuksessa siitä on tullut arkipäivää.

Tulokset analysoimme teemoittelun avulla. Teemoittelun idea on ryhmitellä aiheet eri teemojen mukaan. Teemahaastattelussa aineiston pilkkominen on helpompaa, koska itse aineiston teemat muodostuvat jo itsessään. (Tomi & Sarajärvi 2009, 93.) Haastattelussamme suurin piirteiset teemat oppaalle olivat jo tiedossa, mutta ideana olikin saada tarkempia ja yksityiskohtaisempia aiheita, joita hyödynsimme opasta kootessamme.

Hyödynsimme kehittämis- ja tiedonkeruumenetelmien kautta saatua tietoa oppaamme sisältöön ja rakenteeseen. Kolmen eri varhaiskasvatuksen yksikön työntekijöiden haastatteluista saaduista tiedoista saimme näkemystä siitä, millaista tukea varhaiskasvattajat kaipaavat työnsä tueksi. Haastattelujen avulla saatu tieto hyödynnettiin oppaan suunnittelussa ja toteutuksessa, jotta se vastaisi parhaalla mahdollisella tavalla kasvattajien tarpeita ja tarjoaisi myös käytännön ratkaisuja monikulttuuriseen arkeen varhaiskasvatuksessa.

Haastatteluista nousi eniten esille kommunikaation haasteet, tietämättömyys eri uskonnoista ja kulttuureista sekä tukiviittomien puutteet. Sisällyitimme oppaaseen niin käytännön apua esimerkiksi kuvakortteja kuin tietoa siitä, miten huomioida monikulttuurisuus eri arjen tilanteissa.

5.3 Kehittämistyön luotettavuus ja eettisyys

Kehittämistoiminnassa luotettavuus viittaa ensisijaisesti tiedon käyttökelpoisuuteen. Pelkkä tiedon todenmukaisuus ei riitä, vaan sen on myös oltava käytännön kannalta hyödyllistä. (Toikko & Rantanen 2009, 121–122.) Haastatteluissa pidimme huolen, siitä että kyselyiden tulosten litteroinnissa vastauksien merkitys ei muutu. Näin takasimme, että haastatteluista saatu tieto olisi hyödynnettävissä parhaalla mahdollisella tavalla tehdyssä oppaaseemme.

Kehittämis- ja tutkimustyön hyviin eettisiin periaatteisiin kuuluu tarvittavien lupien ja suostumusten hankkiminen ennen prosessin aloittamista (TENK 2023, 13). Ennen kehittämistyön prosessin aloittamista hankimme Rasion kaupungin varhaiskasvatukselta tutkimusluvan, jonka jälkeen pääsimme aloittamaan kehittämistyön.

Lähteitä valitessamme pyrimme olemaan mahdollisimman lähdekriittisiä. Opinnäytetyössämme pyrimme käyttämään luotettavia, päteviä ja ajanmukaisia lähteitä. Pyrimme käyttämään kirjallaisia lähteitä sekä verkkolähteitä kuten e-kirjoja, lakitekstejä ja muita luotettavia verkkojulkaisuja. Vältimme toissijaisten lähteiden käyttämistä.

Henkilötiedoiksi katsotaan kaikki se tieto, jonka perusteella henkilö on tunnistettavissa (Arene ry 2020). Huomiota tulee myös kiinnittää henkilötietojen käsittelyyn. Tärkeää on varmistaa tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden informointi sekä suostumus tutkimukseen. (Arene ry 2020, 7.) Haastatteluissa saamiamme aineistoja kirjoittaessamme pidimme huolen siitä, että haastateltavat eivät ole tunnistettavissa. Kerroimme haastateltaville myös haastattelun syyt ja sen mihin haastatteluista saamaamme tietoa käytämme. Toimme haastateltaville esille sen, että haastatteluun osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja he voivat kieltäytyä vastaamasta, jos niin haluavat.

Rehellisiä ja todenmukaisia vastauksia saa, kun vastaajia ei yksilöidä ja heidän anonymiteettinsä taataan (Ojasalo ym. 2009, 48). Haastatteluissamme ja arviointikyselyssämme pidimme vastaajat anonyymeinä ja varmistimme tietosuojalain mukaan, että haastateltavien sekä palautetta antavien henkilöiden henkilöllisyydet eivät tule ilmi.

6 Kehittämistyön tulokset ja tuotos

6.1 Kuvaus haastatteluiden tuloksista

Haastatteluissa nousi esille kiinnostus **uskonnoista ja eri ruokakulttuureista**. Kahdessa yksikössä on paljon monikulttuurisia lapsia, ja uskonnot sekä ruokakulttuuri vaikuttavat jokapäiväiseen toimintaan. Haastateltavat kertoivat kaipaavansa tietopakettia uskontoihin ja ruokakulttuureihin liittyvistä asioista. Haastateltavat olivat kiinnostuneita esimerkiksi eri kulttuurien ja uskontojen juhlista ja juhlapyhistä sillä ne vaikuttavat varhaiskasvatuksen arkeen. Haastateltavien mielestä yleinen tietämys uskontojen tavoista auttaisi huomioimaan eri kulttuureja paremmin varhaiskasvatuksen arjessa.

Haastateltavien mielestä opas tulisi suunnata henkilölle, joka ei ole aikaisemmin työskennellyt monikulttuuristen lasten kanssa. Haastateltavat kokevat, että he olisivat itse kaivanneet tietoa kulttuureista ja uskonnoista ja niiden vaikutuksesta varhaiskasvatuksen arkeen. Haastateltavat kertoivat, että haastavaksi on koettu kulttuurien ja uskontojen väliset kasvatuserot. Haastateltavat ovat kokeneet välillä haastavaksi kasvatuksellisten asioiden esiin tuomisen vanhemmille.

Haastateltavat kertoivat myös, että haastavaksi on koettu työkaverien ja muiden lapsien ennakkoluulot ja asenteet monikulttuurisuutta kohtaan. Haastateltavien mielestä infopaketti tyylinen opas auttaisi vähentämään ennakkoluuloja ainakin työntekijöiden keskuudessa. Oppaan tietojen perusteella työntekijät voisivat myös vastata lasten esittämiin kysymyksiin paremmin.

Haastatteluissa nousi myös esille **kielimuurin** tuottamat kommunikaatio ongelmat niin vanhempien kuin lastenkin kanssa. Vanhempien kanssa kommunikoimisessa yhteisen kielen puuttuminen on vaikeuttanut viestien tai informaation välittämistä. Hankalana koettiin varhaiskasvatuksen peruskäytäntöjen selittäminen, sillä kaikilla kielillä ei ole sana vastineita suomen kielen sanoille. Varhaiskasvattaja eikä vanhempi saa näissä tilanteissa myöskään tuotua omia näkemyksiään tai asiaansa kunnolla esille.

Haastateltavat toivoisivat helpommin saatavilla olevia tulkin palveluita tai **tukiviittomia**.

Haastavaksi on koettu kielimuurin takia myös lasten kanssa kommunikointi. Kielimuurin vuoksi on tilanteita, joissa varhaiskasvattaja ei ymmärrä lasta tai lapsi ei ymmärrä varhaiskasvattajaa. Tämä vaikuttaa lasten osallisuuteen, kun he eivät kykene tuomaan omia näkemyksiään esille. Kielimuurin vuoksi joidenkin lasten on hankala ymmärtää ohjeita ja varhaiskasvattajien on keskityttävä siihen, että lapset ymmärtävät heitä. Haastateltavat kertoivat käyttävänsä kuvakortteja kommunikoinnin tukena. Haastateltavat toivoivat, että kuvallista tukimateriaalia ja tukiviittomia käytettäisiin enemmän ja että ne olisivat helpommin saatavilla. Aikaisemmin on koettu haastavaksi se, että materiaalit ovat olleet hankalasti saatavilla.

Kaikissa haastatteluissa nousi esille tarve perehdytyskansion tyyppisestä infopaketesta. Eniten tietoa kaivattiin arkeen vaikuttavista asioista ja juhlapyhistä sekä kulttuuriin liittyvistä ruokailutottumuksista ja rajoitteista. Myös tukimateriaalia kommunikaatioon kaivattiin enemmän ja helpommin saataville. Esimerkiksi tukiviittomat ja kuvakortit nousivat esille useammassa haastattelussa.

6.2 Opas kehittämistyön tuotoksena

Oppaan sisältö rakentui haastatteluissa esiin nousseiden aiheiden perusteella. Opas on liitetty tähän opinnäytetyön loppuun. Opas on jäsennelty eri teemoihin, jotka ovat: oppaan tarkoitus ja kohderyhmä, monikulttuurisuus varhaiskasvatuksessa, monikulttuurisuuden tukeminen, kulttuurisensitiivisyys, kielimuri, uskontokasvatus, ruokakulttuuri sekä tukiviittomat.

Ensimmäiseksi oppaassa käsitellään yleisesti monikulttuurisuuden merkitystä yhteiskunnassa varhaiskasvatuksen näkökulmasta. Tämä osio painottaa

varhaiskasvattajien roolia kulttuuri-identiteetin tukemisessa sekä omien ja toisten kulttuurien ymmärtämisessä ja kunnioittamisessa.

Monikulttuurisuuden tukeminen osiossa annetaan käytännön ohjeita siihen, miten lapsen kulttuurista identiteettiä voidaan tukea varhaiskasvatuksen arjessa. Lasten kanssa on tärkeää keskustella eri kulttuureista ja välttää stereotyyppioita, jotta lapsille ei muodostu käsitystä erilaisuuden negatiivisuudesta.

Kolmantena teemana on kulttuurisensitiivisyys, jossa keskitytään varhaiskasvattajan taitoon kohdata lapsia ja perheitä kunnioittavasti ja tasavertaisesti. Teemassa esitellään muun muassa kulttuuritietoisien toimintatavan kolmiportainen rakenne: tieto, tunteet ja käytös.

Kielimuuri teemassa käsitellään kielellisiä haasteita ja annetaan keinoja niistä selviytymiseen esimerkiksi kuvakorttien ja tulkin avulla. Tämä osio korostaa kuinka tärkeää on varmistaa, että perheet ymmärtävät varhaiskasvatukseen liittyvät asiat ja kokevat olevansa osallisia lapsen arjessa.

Uskontokasvatus teemassa käsitellään esimerkiksi islamin merkittäviä juhlapyhiä kuten Ramadania ja Eid-juhlia, sekä niihin liittyviä tapoja ja menetelmiä. Tämä osio antaa tietoa siitä, miten uskonnolliset juhlat voivat näkyä lasten elämässä.

Ruokakulttuuri teemassa tarkastellaan erityisesti islamin ruokasääntöjä. Monet muslimiperheet noudattavat Koraanin ruokarajoituksia, kuten sialihan välttämistä. Oppaassa annetaan vinkkejä siitä, kuinka ruokakulttuuria voidaan lähestyä osana varhaiskasvatuksen arkea.

Oppaan viimeinen osio käsittelee tukiviittomia, jotka ovat tehokas tapa helpottaa kommunikointia varhaiskasvatuksen arjessa. Tukiviittomat tukevat lapsen kielen ja puheen kehitystä erityisesti silloin kun yhteistä kieltä lapsen kanssa ei vielä ole.

7 Kehittämistyön arviointi

7.1 Kehittämisprosessin arviointi

Kehittämisprosessin alussa olimme yhteydessä toimeksiantajaan selventääksemme kehittämistyön aihetta. Kehittämisprosessin alussa aiheenamme oli monikulttuurisuuskäsikirja Raision kaupungin varhaiskasvattajille. Keskusteltuamme toimeksiantajan kanssa he toivoivat perehdytyskansion tyyppistä infopakettia. Keskusteltuamme ohjaavan opettajan ja toimeksiantajan kanssa lopulliseksi aiheeksemme tarkentui monikulttuurisuuden tukemiseen tarkoitettu opas Raision kaupungin varhaiskasvattajille.

Seuraavaksi hankimme tarvittavat luvat prosessin etenemiseksi. Tämän jälkeen aloimme muodostamaan teoriaosuutta. Halusimme tuoda teoriaosiossa esille monikulttuurisuutta ja sen tukemista varhaiskasvatuksessa. Teoria osuudessa huomioimme myös kulttuurisensitiivisyyttä, uskontokasvatusta sekä osallisuutta varhaiskasvatuksessa. Teoria osuuden valmistuttua tapasimme toimeksiantajan kehittämistyön tuotoksen muovaamista varten.

Saimme toimeksiantajalta alustavia ideoita opasta varten mutta päädyimme yhdessä toimeksiantajan kanssa päätökseen, että tarkemmat aiheet oppaaseen saamme haastatteleamalla varhaiskasvattajia Raision kaupungin varhaiskasvatuksen yksiköistä. Saimme tarvittavat yhteystiedot toimeksiantajalta, jotta pystyimme sopimaan haastattelut haastateltavien kanssa.

Haastatteluista nousi esille paljon aiheita, joita varhaiskasvattajat toivoivat oppaan sisältävän. Rajasimme aiheet niihin, jotka nousivat esille useassa haastattelussa. Saimme toimeksiantajalta myös jo valmiiksi olemassa olevan oppaan luettavaksi, jotta voisimme oppaassamme keskittyä eri aiheisiin.

Mielestämme saimme muodostettua teorian ja haastattelujen pohjalta kehittämistyölle sopivan oppaan.

7.2 Kehittämistyön tuotoksen arviointi

Tavoitteenamme oli tehdä tuotos, josta olisi mahdollisimman paljon hyötyä monikulttuuristen lasten kanssa työskenteleville varhaiskasvattajille sekä varhaiskasvattajille, jotka työskentelevät ensimmäistä kertaa monikulttuurisessa ympäristössä. Tuotoksen tavoitteena oli myös se, että siihen pystyy palaamaan useasti ja sitä voi tarkastella niin konkreettisenä paperiversiona kuin digitaalisessa muodossakin.

Olimme yhteydessä kehittämistyön työstämisen aikana toimeksiantajaan ja kävimme paikanpäälläkin tapaamassa toimeksiantajaa. Saimme toimeksiantajalta suhteellisen vapaat kädet oppaan luomiseen. Toimeksiantaja toivoi, että kiinnittäisimme erityisesti huomiota haastatteluissa nousseisiin aiheisiin. Toimeksiantajalta tuli myös kehitysideoita opasta ja sen sisältöä koskien siihen. Otimme saamamme palautteet huomioon opasta tehdessämme. Saimme ohjaavalta opettajaltamme myös palautetta siitä, että oppaan ulkoasu oli miellyttävä ja helposti luettava.

Yhteydenpito toimeksiantajaan jäi suhteellisen vähäiseksi, mutta saimme mielestämme silti tarpeeksi tietoa, jotta pystyimme muodostamaan mielestämme hyvän oppaan. Yhteydenpitoa olisi voinut pitää yllä meidän puoleltamme aktiivisemmin, mutta koimme että kumpikin osapuoli oli tyytyväinen yhteydenpitoon. Toimeksiantaja teki meille selväksi sen, että meidän tulee keskittyä varhaiskasvattajilta tulleisiin toiveisiin oppaan sisällön muodostamisessa ja näin teimmekin.

Aikataulullisten syiden vuoksi emme ehtineet kerätä palautetta oppaan viimeisestä versiosta toimeksiantajalta. Lähetimme oppaan viimeisen version toimeksiantajalle ja jäimme odottamaan palautetta oppaasta.

7.3 Ammatillinen kasvu ja jatkokehittäminen

Monikulttuurisuus on iso osa varhaiskasvatuksen arkea ja koemme että tämän opinnäytetyön tekemisestä olemme saaneet kattavan käsityksen monikulttuurisuuden tukemisesta ja sen merkityksestä varhaiskasvatuksessa. Opinnäytetyötä tehdessämme saimme myös tietoomme kentällä toimivien varhaiskasvattajien kokemuksia ja vinkkejä, jotka auttavat meitä varmasti omalla työurallamme.

Haastattelujen perusteella huomasimme, että tarve oppaalle oli suuri, mutta että varhaiskasvatuksen kentällä on myös paljon ammattitaitoisia henkilöitä. Saimme haastatteluiden ja teorian pohjalta tehtyä oppaan, jonka itse koemme hyödylliseksi ja toivomme että muutkin varhaiskasvattajat kokevat tekemämme oppaan hyödylliseksi.

Sosionomin kompetensseihin kuuluu yksilöiden kasvun ja kehityksen tukeminen arjen eri tilanteissa (SOAMK 2023). Opasta muodostaessamme opimme paljon monikulttuurisuuden esiintymisestä ja tukemisesta varhaiskasvatuksessa sekä kulttuurisensitiivisyyden ja osallisuuden merkityksestä.

Opimme myös opinnäytetyötä tehdessämme tiimityöskentelyä ja viestintää eri tahojen kanssa. Kehittämistyötä tehdessämme viestimme toimeksiantajan lisäksi eri kasvattajien kanssa. Kehittämistyön tekeminen on opettanut meille myös aikataulutuksen tärkeyttä ja aikatauluista kiinni pitämisen merkitystä. Kehittämistyön teoriapohjaa työstäessämme opimme myös lähdekriittisyyttä ja aineistojen etsimistä.

Toivomme, että voimme jatkaa kehittymistämme ammattihenkilöinä ja että kentälle siirtyessämme kykenemme työskentelemään sosionomin kompetenssien mukaisesti.

Lähteet

Arene Ry. 2020. Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset. Viitattu 16.11.2024 https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINN%C3%84YTET%C3%96IDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?_t=1578480382

Arvola, O; Reunamo, J. & Kyttälä, M. 2020. Kohti kieli- ja kulttuuritietoista kasvatusta. Kasvattajat lasten osallisuuden mahdollistajina varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä. Ammattikasvatuksen aikakauskirja. 44–60. <https://journal.fi/akakk/article/view/91032/50082?acceptCookies=1>

Eerola-Pennanen, P. 2022. Kulttuurinen monimuotoisuus. Teoksessa Koivula, M; Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. Valloittava varhaiskasvatus. Bookbeat. Vaatii kirjautumisen palveluun. Viitattu 25.2.2024

Halme, K. & Vataja, A. 2011. Monikulttuurinen varhaiskasvatus ja esiopetus. Helsinki: Tammi.

Hirsjärvi, S.; Remes P. & Sajavaara P. 2009. Tutki ja kirjoita. 15., uudistettu painos. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy

Kaskela, M. & Kekkonen, M. 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta. Opas varhaiskasvatuksen keittämiseen. Oppaita 63. Stakes. Sosiaali- ja terveysalan kehittämiskeskus. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77944/OPA2006_063_Stakes.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kivijärvi, T. 2020. Vieras ja monikielisen perheen lapsen ja perheen tukeminen. Teoksessa Varhaiskasvatuksen käsikirja. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Ojala, M. 2015. Developing multicultural early childhood education in a Finnish context. International journal of childcare and education policy. Viitattu 20.2.2024 <https://ijccep.springeropen.com/articles/10.1007/2288-6729-4-1-13>

Ojasalo, K.; Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2009. Kehittämistyön menetelmät. Helsinki: WSOYpro Oy

Opetushallitus. 2022. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Viitattu 8.11.2023.

https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/Varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2022_2.pdf

Paavola, H. 2017. Identiteetin tukeminen. Teoksessa Haapsalo, T; Petäjä, H; Vuorelma-Glad, P; Sandén, M; Pulkkinen, H. & Tahvanainen, I. (toim.) Varhaiskasvatus katsomusten keskellä. Lasten Keskus ja Kirjapaja Oy. Helsinki. 194–202

Paavola, H. & Talib, M. 2010. Kulttuurinen moninaisuus päiväkodissa ja koulussa. Teoksessa Forsander 2001, 44, Rex, 1997, Mikkola 2001, 213, Naucier, Wetin & Ögren 1996, 29. Jyväskylä: PS-kustannus.

Raision kaupunki 2022. Raision kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma 2022. Viitattu 20.3.2024 <https://julkaisut.raisio.fi/dynasty10/kokous/202273-4-5476.PDF>

Raittila, R. 2013. Pienryhmätoiminta ja leikkialueet. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toimintaympäristö rakentuu arkisissa käytännöissä. Teoksessa Karila, K. & Lipponen, L. (toim.) Varhaiskasvatuksen pedagogiikka 2013. Tampere: Vastapaino

Safita, M. & Suryana, D. 2022. The Importance of Multicultural Education in Early Childhood Education Programs. Proceedings of the 6th International Conference of Early Childhood Education. Atlantis Press. 42-45. <https://www.atlantis-press.com/proceedings/icece-6-21/125975275>

Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön. Turun ammattikorkeakoulu. Viitattu 8.11.2023 <https://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>

Suomen ammattikorkeakoulujen sosiaalialan koulutusten verkosto SOAMK 2023. Varhaiskasvatuksen sosionomin kompetenssit. Viitattu 10.3.2024
<https://www.sosiaalialanamkverkosto.fi/wp-content/uploads/2023/12/Varhaiskasvatuksen-sosionomikompetenssit-2023.pdf>

Suri, D. & Chandra, D. 2021. Teacher's Strategy for Implementing Multiculturalism Education Based on Local Cultural Values and Character Building for Early Childhood Education. *Journal of Ethnic and Cultural Studies*. Vol. 8, No. 4. 271-285. <https://www.jstor.org/stable/48710104>

TENAK. 2023. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Viitattu 16.11.2024.
https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf

THL 2024. Kulttuurisensitiivinen työote. Viitattu 12.3.2024.
<https://thl.fi/aiheet/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/tyon-tueksi/hyvia-kaytantoja/kulttuurisensitiivinen-tyoote>

Tietosuojalaki 5.12.2028/1050.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2018/20181050#L5P27>

Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampere University Press
https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/100802/Toikko_Rantanen_Tutkimuksellinen_kehittamistoiminta.pdf

Turja, L. & Vuorisalo, M. 2022. Lasten oikeudet, toimijuus ja osallisuus oppimisessa. Teoksessa Koivula, M.; Siippainen, A. & Eerola-Pennanen, P. (toim.) 2022. Valloittava varhaiskasvatus, oppimista osallisuutta ja hyvinvointia. Viitattu 10.12.2023 <https://www.ellibslibrary.com/book/9789523970540>

Ubani, M.; Poulter, S. & Kallioniemi, A. 2015. Uskonto lapsuuden kulttuureissa. Helsinki: Lasten Keskus.

Varhaiskasvatuslaki 13.8.2018/540.
<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2018/20180540>

Vilka, H. 2021. Tutki ja kehitä. 5., päivitetty painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Haastattelurunko

- Miten monikulttuurisuus näkyy tällä hetkellä päiväkodin arjessa?
- Miten monikulttuurisuus voitaisiin paremmin huomioida päiväkodin arjessa?
- Minkä olet kokenut haastavaksi työskennellessäsi monikulttuuristen lasten kanssa?
- Millaista tukimateriaalia olisit kaivannut?
- Mistä monikulttuurisuuteen liittyvistä asioista kaipaisit lisää tietoa tai osaamista?
- Mitä aiheita/teemoja oppaan tulisi mielestäsi sisältää?
- Onko jotain tiettyjä kulttuureita, joista haluaisitte erityisesti tietoa?